

David Andersen og Svend-Erik Skaaning

Borgerne, institutionerne og demokratisk tilbagegang

Dette temanummer adresserer og bidrager med ny forskning i årsagerne til demokratisk tilbagegang, der i dag typisk udspiller sig ved, at liberal-demokratiske institutioner gradvist og implicit undermineres af den siddende, demokratisk valgte regering. Temanummerets artikler præsenterer dels litteraturreviews, der diskuterer væsentlige fund, dels nye teoretiske perspektiver og empiriske undersøgelser. Denne introduktionsartikel præsenterer en stiliseret model, der identificerer og integrerer to strømme i forskningslitteraturen – et borgerperspektiv og et institutionsperspektiv. Borgernes og institutionernes rolle kobles sjældent direkte sammen, men netop dette kan bidrage til en mere fuldstændig forståelse af årsagerne til demokratisk tilbagegang. Vi afslutter med at diskutere artiklernes bidrag og deres placering i modellen.

Nøgleord: demokratisk tilbagegang, støtte til demokrati, polarisering, politiske institutioner, administrative institutioner

Hvorfor fokusere på demokratisk tilbagegang?

Den demokratiske optimisme i årene efter murens fald er blevet afløst af en omfattende skepsis over for, hvad demokratiet kan levere, og et mere pessimistisk syn på demokratiets tilstand og fremtid. Demokratiets krise bliver proklameret vidt og bredt, men det er omdiskuteret, om den eksisterer, og hvor dybt den stikker. Der har været en tendens til, at demokratiets globale nedtur har været annonceret for tidligt, og at nedturens omfang har været overdrevet. Siden midten af 2010'erne har tendensen dog været moderat negativ, både hvis man ser på antallet af demokratier og det gennemsnitlige demokratiniveau (Møller og Skaaning, 2024: kap. 4). Særligt problematisk er det, at nedturen har ramt mange store lande, og at autokratiske stormagter som Kina og Rusland har fået ny selvtillid og styrke. Senest har USA under Donald Trump tilsidesat internationale institutioner, og demokratipromovering er blevet nedprioriteret til fordel for kortsigtede økonomiske og sikkerhedspolitiske interesser. Dette har svækket den liberale internationale orden og det eksterne pres for demokratisk transition, stabilitet og uddybning (Chou, 2017; Jang og Yoo, 2024; Samuels, 2023).

Det er især nye demokratier i udviklingslande, der har været sårbare over for denne udvikling, men bemærkelsesværdigt er det, at den globale autokratiske-

ringstendens også omfatter tilbagefald i demokratier, der ellers blev betragtet som konsoliderede. En lang demokratisk arv og et højt økonomisk udviklingsniveau blev af mange anset som garantier for demokratiets stabilitet. Navnlig udviklingen i USA under præsident Trump og den stigende opbakning til højreradikal, illiberal populisme i Europa rejser imidlertid tvivl om holdbarheden af denne antagelse (Bernhard og O'Neill, 2019; Vachudova, 2021; Berezin, 2025).

Den typiske form for demokratisk tilbagegang i dag ligner ikke de klassiske militærkup eller selvkup, som vi kender fra fx Pinochets magtovertagelse i Chile i 1973 og Hitlers i Tyskland i 1933. I modsætning til militærkuppet er nutidens tilbagefald kendetegnet ved, at det typisk er den siddende, demokratisk valgte regering, der iværksætter angrebet på demokratiet. I nogle få tilfælde er der tale om selvkup, hvor parlamentet opløses på forfatningsstridig vis, men de fleste forløber mere gradvist. De er også ofte sværere at gennemskue end tidligere, fordi de gennemføres implicit bag en facade af lovlighed og demokratisk legitimitet, som fx i Venezuela under Hugo Chávez og Ungarn under Viktor Orbán (Bermeo, 2016; Waldner og Lust, 2018). Udfaldet er ikke altid et decideret demokratisk sammenbrud. I visse tilfælde standser tilbagefaldsprocessen og finder en ny illiberal, men minimalt demokratisk ligevægt, hvor der ikke manipuleres med selve stemmeafgivningen og -optællingen, men hvor den politiske konkurrence er skævvredet af regeringens kontrol over medier, domstole, militær, politi og embedsværk. I andre tilfælde har vi set pendulet svinge tilbage mod det liberal-demokratiske udgangspunkt (Boese et al., 2021; Riedl et al., 2024; Nord et al., 2025).

Meget energi er blevet brugt på at afdække ligheder og forskelle mellem forskellige typer af demokratisk tilbagegang på tværs af verdensdele og perioder. Efterhånden er der også udviklet flere teoretiske modeller, som tilbyder mulige forklaringer på, hvorfor de fleste af tilbagegangsprocesserne i dag er anført af en valgt regering, hvordan autokratiseringstiltagenes egentlige konsekvenser skjules, i hvilken rækkefølge de demokratiske institutioner undermineres, og under hvilke omstændigheder risikoen er størst (Waldner og Lust, 2018; Berman, 2021; Bauer, 2024; Grillo et al., 2024; Bunce et al., 2025).

To af de dominerende forklaringer betoner henholdsvis borgernes og institutionernes rolle. Borgernes rolle vedrører vælgernes politiske psykologi og stemmeadfærd, som forbindes med stigende polarisering og populisme og – længere tilbage – med sociostrukturelle faktorer (fx Kriesi og Pappas, 2015; Norris og Inglehart, 2017; Svolik, 2019; Graham og Svolik, 2020; Haggard og Kaufman, 2021; Krishnarajan, 2023; Druckman, 2024; Frederiksen, 2024; Rau og Stokes, 2025). Institutionernes rolle handler derimod om betydningen

af forskellige formelle kontrolinstanser (magtdeling), de politiske partiers strategier og normer samt statsapparatets modstandskraft (fx Levitsky og Ziblatt, 2018; Gandhi, 2019; Bauer et al., 2021; Haggard og Kaufman, 2021; Guriev og Treisman, 2022; Bartels, 2023). Trods vægtige bidrag fra disse litteraturer mangler vi fortsat en bedre forståelse af, hvordan borgerne og institutionerne samvirker i skabelsen og forhindringen af demokratiske tilbagefald. Det kræver både analyser af valget af en autokratisk indstillet regering og af skæbnen for dens autokratiseringstiltag efter valget. Vi står således med adskillige ubesvarede spørgsmål om, hvorfor nogle demokratier oplever tilbagefald og sammenbrud, mens andre ikke gør. Svarene forudsætter teoretisk nytænkning og nye empiriske undersøgelser.

I dette lys bidrager nærværende temanummer på to måder. For det første diskuterer artiklerne nyere studier af demokratiske tilbagefald og peger på forskellige veje, som litteraturen med fordel kan tage. For det andet leverer de nye teoretiske og empiriske indsigter. I denne introduktionsartikel opstiller vi en stiliseret model for demokratisk tilbagegang som en funktion af henholdsvis borgerrelaterede og institutionelle faktorer, der virker først i en valgkamp og siden i en institutionskamp. Modellen omfatter ikke alle relevante forklaringsfaktorer og skal ikke forstås som en samlet kausalteori. Den er snarere tænkt som et heuristisk redskab til at forstå ræsonnementerne bag især borger- og institutionsfokuserede teorier og til at inspirere til at kombinere dem.

Temanummerets artikler fokuserer primært på borgernes og institutionernes rolle i de nyere varianter af regeringsanført demokratisk tilbagegang, men enkelte bidrag ser også bredere på internationale og strukturelle faktorer samt på traditionelle demokratiske sammenbrud. Med udgangspunkt i den stiliserede model diskuterer vi afslutningsvis artiklernes bidrag, herunder hvordan de kan placeres i modellen.

En stiliseret model

Ligesom den øvrige litteratur om demokratisk tilbagegang tager temanummeret udgangspunkt i en afgrænset forståelse af liberalt demokrati (se også Bermeo, 2016; Waldner og Lust, 2018). Et liberalt demokrati eksisterer, når følgende fire institutioner er på plads:

- Frie og fair valg, der afgør, hvem der sidder på den lovgivende og udøvende magt, dvs. parlamentet og regeringen.
- Lige og almindelig valgret.
- Ytrings- og informationsfrihed, forsamlingsfrihed og organisationsfrihed.
- Institutionelle instanser, der muliggør kontrol af regeringen mellem valg.

Demokratisk tilbagegang kan forstås både bredt og snævert. I bred forstand betegner det enhver udvikling, hvor en eller flere af de fire ovennævnte institutioner svækkes og dermed bevæger demokratiet i retning af et autokrati. Dette temanummer beskæftiger sig altså ikke med uddybning af et allerede eksisterende autokratisk regime, men med svækkelse eller decideret sammenbrud af et demokrati. Tilbagegang i et demokrati kan imidlertid udspille sig på vidt forskellige måder. Tidligere – navnlig i mellemkrigstiden og under den kolde krig – indebar tilbagegang oftest et hurtigt og til tider meget dramatisk demokratisk sammenbrud, fx gennem et militærkup eller en invasion udefra, og i mindre omfang via de såkaldte selvkup, hvor den siddende regering omgående opløste parlamentet eller helt åbenlyst tilsidesatte valgresultatet. Siden den kolde krigs ophør i 1989 har den dominerende form for tilbagegang været anført af den siddende regering gennem en inkrementel og implicit proces. Det er ikke et nyt fænomen, men både den absolutte hyppighed og den relative hyppighed i forhold til andre sammenbrudstyper såsom kup, selvkup og okkupation er steget markant sammenlignet med tidligere perioder (Møller og Skaaning, 2024: 80).

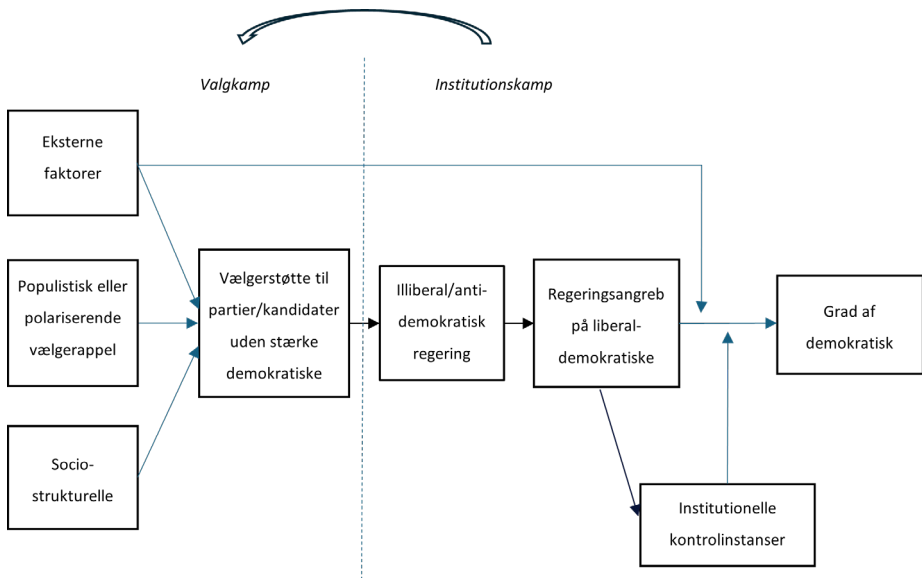
Navnlig efter Sovjetunionens opløsning er demokrati blevet den stort set eneste legitime styreform, hvor selv de mest hærdede diktatorer føler sig nødsaget til at afholde flerpartivalg, der ikke altid blot har ceremoniel karakter. Derfor bliver de autokratiske tiltag i dag mere og mere fantasifulde. Oppositionens, universiteters og kritiske mediers rettigheder og adgang til ressourcer indskrænkes, kontrolinstanser som domstole, embedsapparat, valgadministration, militær og politi politiseres eller nedskæres, reglerne for kontrol med regeringen i fx parlamentet og forfatningen ændres til regeringens fordel, og oppositionskandidater fængsles i tvivlsomme retssager (Bermeo, 2016; Schedler, 2024). Regeringen dækker sig ind med populistiske argumenter om hensynet til flertallet – i praksis regeringen selv – og om truslen mod folket fra en lille, undertrykkende elite (Mounk, 2019) eller forsøger at skjule tiltagene gennem desinformationskampagner (Guriev og Treisman, 2022). Det kan ligne en overmagt. Men netop fordi autokratisk indstillede regeringer i dag er nødt til at afholde flerpartivalg og agere i en mere demokratisk indstillet offentlighed end tidligere, ser vi flere tilfælde, hvor tilbagegangen standser på et illiberal, men fortsat demokratisk niveau. I visse tilfælde formår oppositionen at vinde valg trods den skævvredne konkurrence og igangsætter en genudbygning af demokratiet (Boese et al., 2021; Riedl et al., 2024).

Selvom nogle af temanummerets artikler også behandler den bredere forståelse af demokratisk tilbagegang, er hovedfokus den snævrere variant, hvor tilbagegangen anføres af regeringen gennem en ofte gradvis og implicit proces. Artiklerne anlægger desuden alle et komparativt perspektiv, der implicit eller

eksplicit sammenligner tilbagegang med de tilfælde, hvor den undgås helt, eller hvor liberalt demokrati genetableres.

Særligt det seneste årti har adskillige forskere forsøgt at teoretisere, hvad der forklarer den gradvise og implicitte variant af demokratisk tilbagegang. Der findes flere solide oversigtsartikler, der diskuterer og klassificerer forskellige forklaringer, eksempelvis med udgangspunkt i en sondring mellem udbuds- og efterspørgselsfaktorer (Berman, 2021), magtbalanceteori (Waldner og Lust, 2018), hjemlige og udenlandske påvirkninger (Bunce et al., 2025), regeringen over for embedsværket (Bauer, 2024) samt vælgermotiver og vælgeradfærd (Druckman, 2024). Et enkelt nyere review af Grillo et al. (2024) skelner systematisk mellem borgere og institutioner, og et større studie af Weyland (2024) udpeger ligeledes legitimiteten fra krisehåndtering og institutionelle svagheder som den samlede årsag til demokratisk tilbagegang. Deres modeller skelner dog ikke klart mellem tiden før og efter valget af den autokratisk indstillede regering og gør os derfor ikke i stand til at identificere de faktorer, der kan påvirke det første – og ofte skelsættende – valg. Derfor mangler vi fortsat en samlet ramme, der forener borgernes og institutionernes rolle i tilbagegangsprocesser.

Figur 1: Stileret model over demokratisk tilbagegang

Vi præsenterer her et bud i form af en stiliseret model (se figur 1). Den kan anvendes til at indplacere og forstå de teoretiske antagelser bag forklaringer på den nyere variant af demokratisk tilbagegang. I modsætning til tilgange, der tager udgangspunkt i oppositionens adfærd (fx Gamboa, 2022) eller den eksisterende magtbalance (fx Waldner og Lust, 2018), men i tråd med andre (fx Grillo et al., 2024), er modellen dynamisk og placerer den siddende demokratisk valgte regering i centrum gennem flere faser.

Den primære aktør er altså regeringen, eftersom det er herfra, de autokratiske tiltag udspringer. Vi skal forsøge at forstå, hvad der forårsagede valget og eventuelt genvalget af en illiberal og/eller decideret anti-demokratisk regering, og hvorfor den fik succes med sit forehavende eller blev forhindret i det. Derfor udgør både borgerne, som vælger regeringen, og institutionerne, som begrænser den, centrale sekundære aktører. De centrale spørgsmål er, hvordan forholdet mellem borgerne, institutionerne og regeringsmagten udvikler sig i forlængelse af regeringens autokratiske tiltag, og i hvilken grad dette kan forklares med forhold, der eksisterede før valget af den autokratiske indstillede regering.

Sociostrukturelle faktorer som fx landets økonomiske udviklingsniveau og eksterne faktorer som fx afhængighed af autokratiske nabolande er fortsat vigtige for at forklare demokratisk tilbagegang i dag. Men eftersom tilbagegangen i højere grad end tidligere rammer på tværs af regioner, udviklingsniveauer og historisk erfaring med demokrati, må borgerne og institutionerne alt andet lige indtage mere fremtrædende roller. For overblikkets skyld – og for at kunne koble til alle aspekter af temanummerets artikler og den øvrige litteratur – indplacerer modellen dog også sociostrukturelle forhold og eksterne faktorer. Modellen hævder således ikke at rumme alle relevante forklaringer, men fokuserer på et udsnit.

Modellen skelner mellem to faser: valgkampen og institutionskampen. Dette svarer til de to kritiske tests i Levitsky og Ziblatts (2018: 6-7) forståelsesramme, hvor den første handler om at forhindre autokraten i at vinde regeringsmagten, mens den næste handler om at begrænse autokratens magtudøvelse. I analysen af valgkampen trækker vi primært på borgerlitteraturens teorier, mens vi i institutionskampen først og fremmest inddrager institutionslitteraturen.

Valgkampsfasen fokuserer på vælgernes støtte til partier eller kandidater, der udviser decideret autokratisk, populistisk eller illiberal retorik og adfærd. Det er ofte valget af en kandidat eller et parti uden stærke demokratiske normer, der varsler en kommende tilbagegang (Druckman, 2024). Ikke alle tilbagegangsprocesser begynder med valget af en autokratisk indstillet regering, da regeringer undertiden først udvikler autokratiske ambitioner efter valget. Men i gradvise tilbagegangsprocesser får vælgerne som regel mulighed for at stemme

en sådan regering ind eller ud, hvilket i modellen analyseres som feedback fra institutionskampen til valgkampen.

Vælgernes stemmeadfærd formes af tre grundlæggende faktorer: sociostrukturelle faktorer, eksterne faktorer og populistisk eller polariserende vælgerappel. Sidstnævnte forstås som politiske aktørers bevidste mobilisering af bestemte temaer, konflikter og identiteter for at styrke egen position ved at fremmane overdrevne fjendebilleder. Sociostrukturelle faktorer vedrører fx et lands demografi, socioøkonomiske udviklingsniveau og ulighed, naturressourceforekomster, civilsamfundets styrke samt kulturelle og religiøse normer. Eksterne faktorer omfatter fx afhængighedsforhold til nabolande og af internationale organisationer, sikkerhedstrusler, nabolandenes demokratigrad samt globale økonomiske kriser.

Både de sociostrukturelle og de eksterne faktorer ligger uden for politikernes, partiernes og vælgernes umiddelbare kontrol. De udgør et reservoir af grundlæggende motiver, som kan aktiveres af forskellige kontingente forhold. Her spiller den strategiske vælgerappel en vigtig rolle. Politiske kandidater og partier agerer som entreprenører, der bruger kampagner og fremsætter budskaber for at vinde vælgere, og medierne filtrerer og former kampagnerne og budskaberne. Succesfulde polariserende og/eller populistiske kandidater udnytter ofte kriser eller dybereliggende uligheder til at mobilisere vrede mod "systemet", den etablerede (demokratisk indstillede) elite eller den siddende regering mere konkret. Nogle gange kan vælgerappellen være effektiv, selvom den er helt afkoblet virkeligheden, men det kan også ske, at trusler og problemer overdrives i en sådan grad, at afsenderne ikke bare mister forbindelsen til de mere objektive, sociostrukturelle og eksterne forhold, men også til vælgerne (Guriev og Treisman, 2022).

Næste fase analyseres primært som en kamp mellem regeringen, der angriber de liberal-demokratiske institutioner, og en eller flere institutionelle aktører, der har muligheden for at modstå angrebet. Denne institutionskamp kan undersøges ved at følge et enkelt tiltags skæbne eller en samlet pakke af forskellige tiltag. Ofte vil institutionskampen strække sig over en længere periode med en serie forskelligartede angreb, som må afdækkes. Regeringen kan på sin side forsøge at fjerne, svække, politisere eller manipulere de kontrolinstanser, som er indbygget i ethvert liberalt demokrati, for at hindre oppositionen i at bekæmpe autokratiske projekter. Lykkes regeringen med illiberale eller anti-demokratiske tiltag, indebærer det ofte i sig selv en svækkelse af kontrolinstanserne, og derfor kan tilbagegangsprocessen blive selvforstærkende. Enhver tilbagegangsproces rummer altså en række afgørende øjeblikke, hvor regeringens autokratiske tiltag enten forhindres helt, inddæmmes og begrænses eller tværtimod faciliteres og

forstærkes af kontrolinstanser. Selvom kontrolinstanser eksisterer på papiret, er der stor variation i, hvad deres præcise beføjelser er, hvor mange ressourcer de råder over, og hvor stærkt de er understøttet af normer (Levitsky og Ziblatt, 2018; Boese et al., 2021).

Vi ser fx oppositionspartier og interesseorganisationer, der samler sig og mobiliserer folkelig modstand, samt medier og universiteter, der modstår statslig indblanding og i stedet fortsætter med at levere kritisk journalistik og forskning. Der findes domstole og embedsværker, som er omgærdet af så stærke normer for meritokratisk rekruttering, at de ikke lader sig politisere uden at pålægge regeringen store politiske og vælgermæssige omkostninger. Derfor ser vi også domstole, valgadministrationer og topembedsmænd, som underkender og afviser at implementere – eller i det mindste forsinker – regeringers autokratiske tiltag, hvis disse er ulovlige, forfatningsstridige eller strider mod gældende politiske normer. Eksempelvis var det delstaten Georgias valgansvarlige Bradley Raffensperger, der afviste Donald Trumps krav om at finde 11.000 manglende stemmer ved præsidentvalget i november 2020 og dermed forhindrede valgmanipulation. Ligeledes dømte Colombias højesteret ad flere omgange imod præsident Uribes forslag om forfatningsændringer i løbet af 2000'erne, der bl.a. skulle give ham en tredje valgperiode, mens oppositionspartierne valgte en moderat strategi, der ikke delegitimerede dem hos befolkningen. Dermed forhindrede institutionerne sandsynligvis en magtovertagelse som i 2000'ernes Venezuela under Chávez (Gamboa, 2022).

Omvendt ser vi også oppositionspartier og interesseorganisationer, der enten mangler viljen eller evnen til at gå imod regeringen eller anvender en destruktiv strategi, der snarere frastøder end tiltrækker vælgere, som bl.a. i Venezuela (Gamboa, 2022). I nogle tilfælde forhindrer interne skillelinjer og personkonflikter deres sammenhold; i andre tilfælde, fx i stærkt klientelistiske partisystemer, har oppositionen incitament til at stemme med snarere end imod regeringen for at få del i statslige goder og øge vælgertilslutningen. Vi ser også medielandskaber og universitetssektorer, som er så økonomisk sårbare eller utilstrækkeligt diversificerede, at regeringer lettere kan etablere monopoler på information og viden. Det svækker oppositionen og gør det lettere at skjule autokratiske tiltag. Sidst, men ikke mindst, ser vi domstole, valgadministrationer og embedsværker, der lettere lader sig politisere og udnytte til autokratiske formål, fordi de har en tradition for politisering eller mangler folkelig legitimitet og oppositionsstøtte til at modstå angreb.

Størrelsen på tilbagegangen afhænger altså først og fremmest af regeringens egne ønsker og evner til at gennemføre autokratiske tiltag samt af styrken i de institutionelle kontrolinstanser. Men den er også et resultat af landets so-

ciostrukturelle karakteristika og eksterne omgivelser. Uanset om disse faktorer allerede har påvirket valget af regeringen, vil de fortsat være relevante som den kontekst, hvori regeringsangrebene på demokratiet finder sted. Det er fx sandsynligt, at samfund med høj økonomisk ulighed, store demografiske og kulturelle forskelle eller svage civilsamfund har vanskeligere ved at mobilisere en samlet modstand mod regeringsangreb. I en sådan kontekst vil polarisering trives særligt godt, hvilket gør det vanskeligere for oppositionen at koordinere på tværs af politiske skel. Ligeledes kan den siddende regering udnytte en krisesituation – som økonomisk recession, indre voldelig konflikt, pandemier, immigrationsbølger eller trusler fra stormagter eller nabolande – til at legitimere sine tiltag og vinde opbakning gennem den såkaldte *rally around the flag*-effekt (Weyland, 2024). Erdogans intensiverede angreb på frie medier og politiske modstandere samt udrensninger i statsadministrationen efter kupforsøget i 2016 og Netanyahus forsøg på at underminere domstolenes uafhængighed og bruge sikkerhedstjenester til politiske formål efter Hamas' angreb i 2023 er gode eksempler herpå.

En ofte underbelyst dimension i denne sammenhæng er samspillet mellem politisk magtkoncentration og økonomiske interesser. I nogle tilfælde er svækkelsen af domstole, medier og kontrolinstanser ikke alene motiveret af ideologiske eller magtpolitiske hensyn, men også af ønsket om at beskytte klientelistiske netværk og sikre adgang til økonomiske privilegier. Når politiske eliter og økonomiske aktører indgår i gensidigt fordelagtige relationer, kan demokratisk erosion ledsages af bevægelser i retning af såkaldt *crony capitalism*, hvor kontrol over staten af økonomiske eliter anvendes til at skabe og opretholde monopol-lignende positioner, som det fx er sket de senere år i Indien, Tyrkiet og Ungarn (Aiyar, 2025; Esen og Gumuscu, 2021; Sebók og Simons, 2022).

Et sidste element i modellen er den betydelige feedback, som indgår i mange tilbagegangsprocesser fra institutionskampen til valgkampen. Regeringens øgede kontrol med fx domstole, embedsværk, medier og universiteter er typisk blot første led i en autokratiseringsstrategi, der skal bane vejen for genvalg og øget mandatsstyrke. Regeringen kan herefter tilrettelægge valgkampen og manipulere argumenter, så oppositionen fremstår inkompetent, utroværdig eller folkefjendtlig. Dette giver mulighed for yderligere at sikre sig kontrollen over parlamentet og gennemføre lovændringer, som styrker regeringens indflydelse på valgmyndigheder og andre kontrolinstanser, hvorved der i sidste ende kan blive tale om et egentligt demokratisk sammenbrud (Wunsch og Blanchard, 2023). Vi så fx dette mønster under Orbán i Ungarn, hvor regeringen over flere valgperioder styrkede sit parlamentariske flertal og skridt for skridt ændrede

forfatningsregler til egen fordel, vanskeliggjorde en effektiv opposition og ensrettede den offentlige debat.

Modellen integrerer dermed borgerne og institutionerne på to måder. For det første tvinger den os til at analysere både valgkampen og institutionskampen. Da borgerne og institutionerne er afgørende i hver sin fase af tilbagegangsprocessen, må fuldstændige forklaringer nødvendigvis tage hensyn til begge. For det andet tvinger modellen os til at forstå tilbagegang som en interaktion mellem en eller flere faktorer fra henholdsvis borger- og institutionssiden. Borgerne giver regeringen dens mandatmæssige styrke ved valget og sætter dermed barren for, hvor stærke kontrolinstanser skal være for at kunne modstå regeringens angreb. Vælgerne giver den autokratisk indstillede regering den legitimitet, der kan gøre oppositionskampen særligt omkostningsfuld. Omvendt former udfaldet af institutionskampen også regeringens evne til at vinde den næste valgkamp – herunder vælgernes opfattelse af både regering og opposition – og i sidste ende, hvor stor den demokratiske tilbagegang bliver. Med andre ord kan vi ikke forstå borgernes indflydelse uden at tage hensyn til institutionerne og omvendt.

Den stiliserede model repræsenterer et forsøg på at samle forskellige forklaringsspor i litteraturen i én overordnet forståelsesramme. Den skal imidlertid ikke læses som en samlet empirisk testet eller testbar kausalteori. Temanummerets bidrag analyserer hver især betydningen af udvalgte faktorer i bestemte kontekster, og de er ikke designet som led i en fælles integreret analyse. Modellen fungerer derfor først og fremmest heuristisk, dvs. som et redskab til at indplacere og perspektivere de enkelte studiers bidrag og til at synliggøre, hvordan borger- og institutionsperspektivet potentielt kan integreres i fremtidig forskning.

Hvad ved vi, og hvad ved vi ikke?

Én ting er at opstille en teoretisk model, noget andet er, om dens antagelser også finder empirisk støtte. I det følgende gennemgår vi, hvad vi ved – og hvad vi endnu ikke ved – om den stiliserede models forskellige faktorer på baggrund af den eksisterende litteratur.

Faktorer i valgkampsfasen

Vi begynder med faktorerne i valgkampsfasen. En stor del af forskningen i demokratisk tilbagegang har fokuseret på, hvorfor vælgere stemmer på kandidater med illiberale og autoritære holdninger og politikker. Surveyeksperimenter har vist, at mange vælgere er villige til at prioritere autoritært indstillede kandidater, hvis deres politik matcher egne præferencer, frem for mere demokratisk indstil-

lede kandidater med modsatrettede politikker (fx Graham og Svolik, 2020; Frederiksen, 2024). Krishnarajan (2023) finder, at denne adfærd hænger sammen med en form for efterrationalisering, hvor vælgerne opfatter kandidater som mere demokratiske end modparten, hvis de finder deres politik attraktiv – og mere autokratiske, hvis de ikke kan lide den.

De steder, hvor der foregår mest efterrationalisering, er generelt præget af affektiv polarisering, hvor vælgerne er tilbøjelige til at dele sig i to antagonistiske grupper, og hvor politik reduceres til et “os mod dem”. Politiske modstandere vurderes ikke blot at have en anden mening, men opfattes som deciderede fjender, der er moralsk underlødige, illegitime og udgør en eksistentiel trussel. Det indebærer et sammenbrud af krydsende sociale og politiske bånd, så viljen til kompromis svinder, og tillid erstattes af mistænksomhed. Politiske forskelle omdannes til sociale identiteter, hvor partifarvede grupper udvikler gensidig mistillid og negative følelsesmæssige holdninger til hinanden (McCoy og Sommer, 2019). Det gør konflikten mere vedvarende og vanskeligere at mægle, fordi den ikke blot handler om politik, men om “hvem man er” (Druckman, 2024).

Spørgsmålet er, hvorfor opprioritering af autokratiske kandidater og efterrationalisering finder sted – og hvorfor affektiv polarisering overhovedet opstår. Kan vi identificere årsager, der varierer systematisk på tværs af lande? Her fremstår både sociostrukturelle og eksterne faktorer samt den strategiske vælgerappel som relevante forklaringskandidater.

Populismeforskningen, som fylder meget i litteraturen, betragter grundlæggende støtte til kandidater og partier med flossede demokratiske normer som resultatet af et samspil mellem efterspørgsels- og udbudsfaktorer (Berman, 2021). De sociostrukturelle faktorer virker på efterspørgselssiden og bygger i høj grad på klassiske demokratiseringsteorier om modernisering, ulighed og etnisk homogenitet. To dynamikker står særligt centralt. For det første findes en demokratisk afkobling og et repræsentationsunderskud, hvor nogle vælgere oplever, at deres økonomiske og kulturelle bekymringer ikke længere bliver hørt. Denne følelse af en fjern elite og svigtende repræsentation skaber mistillid og et tomrum, som populistiske budskaber kan udfylde. For det andet skaber usikkerhed – især drevet af globalisering, immigration og voksende ulighed mellem land og by – en følelse af relativ deprivation. Den manglende beskyttelse af omstillingernes reelle og selvopfattede “tabere” forstærker mistilliden til det politiske system og gør vælgere mere modtagelige for populistiske budskaber om en korrupt elite (og uvelkomne minoriteter), der underminerer folkeviljen (fx Norris og Inglehart, 2017; Rau og Stokes, 2025).

De eksterne faktorer former ligeledes efterspørgslen efter autokrati. Kriser som fx finanskrisen i 2008, migrantkrisen i 2015-2016 og coronapandemien i

2019-2022 kan styrke vælgerens opfattelse af behovet for en stærkere regering og midlertidig suspension af frihedsrettigheder, hvilket alt andet lige øger tilslutningen til populisme. Ekstreme trusler udefra kan udløse en rally around the flag-effekt, som kan styrke det eksisterende (demokratiske) regime, men de kan også øge polariseringen blandt vælgerne, fordi håndtering af voldsomme kriser skaber klarere tabere og vindere; konsekvenserne af forskellige politikker fremstår simpelthen tydeligere. Polarisering er ikke bare potentielt gift for den politiske debat og sammenhængskraften, men skaber også i sig selv grobund for populistiske budskaber, fordi populismen netop lever af klare gruppeidentiteter og fjendebilleder (Kriesi og Pappas, 2015; Vachudova, 2021).

Eksterne forhold kan også have mere indirekte betydning. Flere studier peger på variationen i, hvordan forskellige demokratiske systemer håndterer pludselige udfordringer og de mere langsigtede strukturelle implikationer. Fx har økonomiske kriser sandsynligvis mindre indvirkning i lande, der er mere homogene, lige og velstående, mens de modsatte karaktertræk afføder mere politisk vrede og protester. Det er en oplagt forklaring på den manglende præstationslegitimitet, som også i nogle målinger synes at ligge til grund for mange vælgeres utilfredshed med demokratiet som styreform og tilslutning til populistiske (Foa og Mounk, 2016; Haggard og Kaufman, 2021). Endelig findes der en omfattende litteratur om *black knights*, dvs. stormagter der søger at påvirke mindre lande i mere autokratisk retning gennem forskellige former for pression – diplomatisk, økonomisk og undertiden ligefrem militær. Med Kinas og Ruslands indtog på verdensscenen for omkring 20 år siden voksede en mere eksplicit litteratur om autokratiseringens internationale dimension frem (Chou, 2017), og med Ruslands invasion af Ukraine og USA's angreb på internationale institutioner er opmærksomheden på det internationale aspekt kun blevet større (Jang og Yoo, 2024; Samuels, 2023).

Den populistiske eller polariserende vælgerappel kan opfattes som en udbudsfaktor, men dækker over mange forskelligartede elementer, der hver især er genstand for ofte højt specialiserede litteraturer. Disse trækker på klassisk vælgeradfærdsforskning, men revideres løbende i lyset af nye fænomener som sociale medier og brugen af bedre data og metoder. En hovedindsigt er her, at politiske entreprenører udnytter mistillid til systemet eller til bestemte regeringer i krisetider ved bevidst at præsentere sig som "folkets stemme" mod en korrumpet elite. Entreprenørerne tilbyder forsimplede forklaringer og løsninger på komplekse udfordringer (Weyland, 2021). Samtidig har svækkede og ideologisk udvaskede traditionelle partier åbnet for, at populistiske bevægelser kan indtage en ledig plads på den politiske scene – en udvikling, der er blevet nemmere, fordi de sociale medier giver direkte adgang til vælgere uden om de

traditionelle medier (Guriev og Treisman, 2022). Særligt på de sociale medier trives den giftige, affektive polarisering. Her forstærker politiske ledere og entreprenører ofte polariseringen ved at fremstille valg og beslutningsprocesser som binære nulsumskampe (fx McCoy og Somer, 2019; Haggard og Kaufman, 2021; Kingzette et al., 2021).

Trods en række robuste fund har faktorerne i valgkampsfasen det til fælles, at de primært fokuserer på borgernes motiver for at stemme på kandidater og partier med mere eller mindre demokratisk sindelag. Dermed overser de den politisk-administrative dynamik, som følger efter valget af en regering, der forsøger sig med autokratiske tiltag. Det svarer til, at analysen stopper efter valgkampsfasen i figur 1 og dermed antager, at tilbagegang eller stabilitet afgøres alene ved valget af regering. Det er problematisk, eftersom der er stor variation i, hvilke demokratier der kommer helskindede gennem regerings forsøg på autokratisering, hvilke der svækkes, men overlever, og hvilke der bryder sammen. Heldigvis findes der også en omfattende mængde studier med fokus på selve beslutnings- og implementeringsprocesserne knyttet til udfordringerne af demokratiet – og deres udfald.

Faktorer i institutionskampsfasen

Faktorerne på spil under institutionskampen drejer sig om institutionelle kontrolinstanser samt sociostrukturelle og eksterne faktorer, og om hvorvidt de samvirker til at facilitere eller forhindre autokratiseringstiltag. Argumenterne og indsigterne vedrørende sociostrukturelle og eksterne faktors effekt på succesfuldheden af regeringsangreb på demokratiet under institutionskampen er af samme grundlæggende karakter som under valgkampen og stammer i høj grad fra de samme studier. Derfor koncentrerer vi os her om forskningen i de institutionelle kontrolinstanser. Den nyere litteratur inddrager den klassiske skelnen mellem formelle og uformelle institutioner. Levitsky og Ziblatt (2018) blev således berømte for deres påstand om, at selv det amerikanske politiske system med alle dets *checks and balances* er meget lidt værd uden aktører, der faktisk efterlever dem.

Argumenter om formelle politiske institutioner hører til blandt klassikerne i statskundskaben. De trækkes fortsat frem i analyser af demokratisk tilbagegang, fordi de stadig spiller en rolle i en kontekst, hvor regeringer i det mindste må foregive at agere demokratisk, og hvor nedskrevne regler derfor fortsat binder regeringer til en vis grad (se Waldner og Lust, 2018: 99; Gandhi, 2019; Haggard og Kaufman, 2021). Fx mindsker *winner takes all*-logikken i præsidentielle systemer og majoritære systemer med flertalsregeringer alt andet lige oppositionens muligheder for at kontrollere regeringsmagten. Desuden er det

typisk vanskeligere at gennemføre autokratiske tiltag i systemer, hvor uafhængige forfatningsdomstole har beføjelser til at underkende lovgivning, og i føderale systemer, hvor væsentlige dele af lovgivningen formuleres og udmøntes på delstatsniveau. Sidst, men ikke mindst, kan selv små forskelle i institutioners ressourcer, beslutningskompetencer og placering i det politiske system vise sig afgørende – fx eksistensen og styrken af parlamentariske budgetudvalg eller reglerne for ændringer af forfatningen, valgsystemet eller udpegning af personer til vigtige poster i administrationen og offentlige medier.

Andre studier har påvist uformelle normers betydning og vist, hvordan autokratisk indstillede regerings faktiske adfærd og brug af demokratiske institutioner udadtil netop er midlet, de anvender til at foranstalte tilbagegang i det skjulte. De benytter spin-metoder som fx at censurere medier og kontrollere sociale medier til at orkestrere bølger af misinformation, der vender op og ned på sandt og falsk – alt sammen for at forvirre vælgerne eller ligefrem overbevise dem om, at en illiberal eller autokratisk orden er i deres interesse (Guriev og Treisman, 2022). Derudover normaliserer de lovbrud og ignorerer påbud fra domstole og andre kontrolinstanser under henvisning til et højere formål om at gennemtvinge folkets vilje (Druckman, 2024: 9), samtidig med at de anvender kontrol over statslige myndigheder til at skævvride valgkampe og undertiden også selve valgresultatet (Schedler, 2024). Spin er imidlertid langt mere effektivt, hvis medielandskabet, universiteter og andre læreanstalter samt den offentlige administration er mindre autonome og mindre ressourcefulde, da de i så fald ikke kan levere modhistorier og skabe konkurrerende offentligheder eller levere et fælles, faktabaseret udgangspunkt for den offentlige debat. Derfor kan forklaringen på demokratisk tilbagegang ikke bare reduceres til regeringens evner udi spin, men må også tage hensyn til institutionernes faktiske normer og kapacitet til at udøve kontrol.

I deres dagsordenssættende studie af demokratisk tilbagegang opsummerer Levitsky og Ziblatt (2018) netop de institutionelle normer, der adskiller autokratisk sindede politikere og partier fra demokratisk sindede. Sande demokrater praktiserer institutionel overbærenhed, dvs. at de politiske eliter lægger bånd på sig selv i brugen af de formelle institutioner, så de ikke anvendes til unødige og illegitime angreb på oppositionen. De demokratisk sindede udviser også gensidig tolerance ved at acceptere forfatningens regler og ved i ord og handling at anerkende oppositionens ret til at eksistere og konkurrere om regeringsmagten på fair vilkår. Med andre ord forvalter de regeringsansvaret på en bæredygtig måde, der muliggør en kontinuerlig kamp om magten via valg og fredelige magtoverdragelser uden hævnmotiver hos de politiske modstandere. Pointen er, at de formelle institutioner i ethvert demokrati må suppleres af stærke normer,

eftersom man ikke kan udarbejde nedskrevne, generelle regler for enhver tænkelig politisk situation.

De uformelle og formelle institutionelle forklaringer leverer vigtige indsigter, fordi de viser, at forskellige typer demokratier råder over forskellige reaktionsmuligheder, når en autokratisk sindet regering har sat sig for bordenden. Omvendt må vi også spørge os selv, hvor de institutionelle forskelle stammer fra. Her kan vi bl.a. hente inspiration i den såkaldte transitologilitteratur (fx O'Donnell og Schmitter, 1986), som peger på, at institutionelle beslutninger i de tidlige år af et demokratis levetid har stor betydning for den efterfølgende demokratiske stabilitet (Andersen, 2019; Gandhi, 2019). Sådanne beslutninger træffes dog sjældent i et vakuum, og man kommer derfor ikke uden om at forholde sig til den historiske kontekst bag aktørernes styrkeforhold og præferencer. Andre teorier går et spadestik dybere og lægger vægt på fx et institutionaliseret partisystem, der både hver for sig og i samspil kan udgøre et stærkt modspil til autokratiske udfordringer ved at mobilisere prodemokratiske kræfter og understøtte koblingen mellem borgere og det politiske system (Bartels, 2023; Bernhard et al., 2020; Cornell, Møller og Skaaning, 2021; Riedl et al., 2024).

Det er dog ikke kun de politiske institutioner, medier og universiteter, der spiller en rolle. Mobiliseringen mod en autokratisk indstillet regering kan også komme fra et mere uventet sted, nemlig den offentlige administration. Levitsky og Ziblatts (2018) analyser antyder selv, at bl.a. en upartisk offentlig administration kunne være en af den institutionelle modstandskrafts rødder. Den offentlige administration anses ellers ofte som regeringens lydige tjener (og bør være det i de fleste sammenhænge), men den kan sætte sig til modværge, hvis regeringens forsøg på politisering og undergravning af love og forfatninger går for vidt. En relativt lille, men voksende litteratur – primært inden for offentlig forvaltningsforskning – har vist, at upartiske og meritokratiske rekrutterede embedsfolk er centrale i modstanden mod autokratiske tiltag (Bauer et al., 2021; se også Andersen, Knutsen og Skaaning, 2025). Der findes også en specialiseret litteratur om domstolenes rolle i demokratisk tilbagegang, herunder deres beføjelser over for og autonomi i forhold til den lovgivende og udøvende magt (Ginsburg og Huq, 2016; Staton, 2022). Begge disse litteraturer mangler imidlertid fortsat at blive integreret i de større debatter om politiske normer, oppositionspartiernes styrke og strategi samt affektiv polarisering.

Samlet set er litteraturen om demokratisk tilbagegang præget af flere velkonsoliderede og stærkt specialiserede sublitteraturer, som giver et solidt fundament af teorier, empiriske fund og metodiske fremskridt, som fremtidige studier kan bygge videre på. De er dog centreret omkring enten borgernes eller institutionernes rolle – henholdsvis i valget af autokratisk indstillede regeringer eller i

gennemførelsen af autokratiseringstiltag – og disse to grene af litteraturen tager ikke i tilstrækkelig grad højde for hinanden: Borgerlitteraturen sætter parentes om institutionerne, mens institutionslitteraturen sætter parentes om borgerne. Derudover ser vi en række konkrete huller. Vi mangler især indsigt i borgernes viden om det liberale demokratis funktionsmåder samt dets fordele og ulemper for at forstå opbakningen til populistiske og autokratiske demagoger. Dernæst mangler vi en dybere forståelse af kilderne til normskred hos den politiske elite, herunder især partiernes, den offentlige administrations og domstolenes roller. Hvordan kan det være, at borgere igen og igen lader sig overbevise om, at il-liberale projekter er støtteværdige trods historiske skrækeksempler? Og under hvilke omstændigheder forvandler visse partier, politikere og forvaltere af loven sig fra demokratiets forkæmpere til autokratiseringens fødselshjælpere?

Temanummerets artikler

Artiklerne i dette temanummer beskæftiger sig på forskellige måder med disse konkrete mangler. Her lægger vi særligt vægt på den overordnede udfordring: hvordan artiklernes teoretiske tilgange, hypoteser og fund bidrager og inspirerer til at kombinere borger- og institutionsperspektivet.

Temanummerets artikler er enten mest forankret i borger- eller institutionsperspektivet. Til borgerperspektivet hører Suthan Krishnarajans oversigt over den nyeste forskning i udemokratisk adfærd, der stiller spørgsmålet, hvorfor de fleste vælgere i dag prioriterer partiloyalitet over demokratiske principper. Hertil kommer Kristian Frederiksen, Morgan Le Corre Juratic, Tim Lars Allinger og Daniel Bischofs undersøgelse af, om støtten til udemokratisk adfærd afhænger af, om forskerne præsenterer borgerne for hypotetiske scenarier eller for eksempler fra den virkelige verden. Endelig ser også Emil Barlows undersøgelse, som fokuserer på effekten af Ruslands invasion af Ukraine i 2022 – en ekstern faktor i den stiliserede model – på tilliden til politiske institutioner og opbakningen til demokrati i 13 europæiske lande.

Lasse Leipzigers og David Andersens artikler er derimod ikke direkte fokuserede på borgerne. Andersens teoretiske bidrag til forståelsen af embedsværkets rolle i demokratisk tilbagegang hører til institutionsperspektivet, mens Leipzigers diskussion af sammenhængen mellem socioøkonomisk og etnisk ulighed og demokratisk ustabilitet trækker på en kombination af sociostrukturelle og institutionelle faktorer. Kernebegrebet om etnisk ulighed forstås her som et produkt af et lands etniske befolkningssammensætning, men også den politisk-institutionelle favorisering af visse grupper frem for andre.

Fra borgerne til institutionerne og tilbage

Trods ovennævnte forskelle peger artiklerne – implicit eller eksplicit – på oplagte forbindelseslinjer mellem borgerne og institutionerne, som inspirerer til nye studier. Krishnarajans (2026) analyse af borgernes holdninger og handlinger – ofte undersøgt gennem surveyeksperimenter – viser, at partiloyalitet og ønsket om politisk gevinst ofte overtrumfer hensynet til demokratiske principper. Dette åbner et legitimationsvindue for efterfølgende angreb på demokratiske institutioner. Hermed også sagt, at der følger en ikke-triviell politisk-institutionel proces efter tilkendegivelsen af støtte til kandidater og partier, der har til hensigt at underminere de gældende demokratiske normer og institutioner. En sådan støtte åbner et mulighedsvindue, som dog skal udfyldes og udnyttes af politiske eliter og andre centrale institutionelle aktører. Her er kimen netop lagt til en sekvensanalyse, hvor borgernes billigelse af udemokratisk adfærd udgør det første, centrale trin.

Desuden peger Krishnarajan på behovet for yderligere studier af, hvor støtten til udemokratisk adfærd stammer fra, og antyder, at både sociostrukturelle og mere strategiske faktorer er relevante. Sådanne interventionsstudier har forsøgt at styrke respondenteres demokratiske holdninger og adfærd ved at undervise i demokratiske regler, reducere polariseringen gennem korregerede opfattelser af politiske modstandere og styrke evnen til at identificere og sanktionere udemokratisk adfærd ved at præsentere forskellige kommunikative reaktioner på denne. Indtil videre findes der dog kun ganske få eksempler på positive resultater. En af grundene til dette kan være, at det i virkeligheden er bagvedliggende faktorer som fx befolkningens initiale polariseringsgrad og demokratiske erfaringer og indstillinger, der bestemmer eksperimenternes resultater snarere end interventionerne i sig selv.

En metodisk implikation af dette er, at sådanne bagvedliggende faktorer ofte varierer på landeniveau – eller på gruppeniveau inden for lande – og derfor vanskeligt kan kontrolleres eller manipuleres gennem eksperimenter blandt individuelle respondenter. Hvis graden af affektiv polarisering, demokratiske erfaringer eller institutionel tillid allerede er strukturelt forankret i den nationale kontekst, kan effekten af en intervention være betinget af disse makrofaktorer. Det peger på behovet for komparative designs, hvor lande udvælges med henblik på at sikre variation i sådanne kontekstbetingelser.

Erkendelsen af, at mange borgere i flere sammenhænge er villige til at underminere demokratiske spilleregler, danner grundlaget for det næste bidrag. Frederiksen et al. (2026) kritiserer den litteratur, som Krishnarajans review opsummerer, for overvejende at fokusere på hypotetisk udemokratisk adfærd udført af hypotetiske aktører frem for at se på faktiske demokratiske overtræ-

delser begået af virkelige aktører. Ved at sammenligne opbakningen til faktiske versus hypotetiske udemokratiske tiltag i seks udfordrede demokratier (USA, Ungarn, Polen, Brasilien, Mexico og Indien) viser de, at hypotetiske scenarier har en tendens til at undervurdere støtten til demokratiske overtrædelser i forhold til den konkrete praksis. Samtidig har disse tidligere studier også haft en tendens til at undervurdere, hvor modtagelige borgerne er for tiltag, der søger at styrke støtten til demokratiske principper. Deres resultater indikerer således, at det måske alligevel er muligt at styrke demokratiets normative rammer gennem målrettet oplysningsarbejde eller ”interventioner”.

Frederiksen et al. leverer primært et metodisk og empirisk bidrag ved at påpege en indbygget bias i den måde, litteraturen hidtil har designet sine survey-eksperimenter på, og ved netop at udføre eksperimenterne i flere lande, der varierer på kritiske kontekstbetingelser som demokratisk arv. Men artiklen bidrager også til forståelsen af vores stiliserede model, idet resultaterne indikerer, at den strategiske vælgerappel har substantiel betydning for borgernes tilslutning til autokrater. Vi kan faktisk påvirke støtten direkte gennem oplysningsarbejde.

Ligeledes viser Frederiksen et al., at borgere faktisk tager bestik af hele personligheden og forhistorien hos den aktør, hvis adfærd bedømmes. Som de udtrykker det, har vælgerne stærke holdninger og psykologiske tilknytninger til virkelige aktører, som ikke i samme grad gælder for hypotetiske. Her vil ikke blot aktørens tidligere autokratiske holdninger og adfærd, men sandsynligvis også succesraten for disse, påvirke vælgernes prædispositioner. Hvis succesraten afhænger af institutionelle kontrolinstanser, ser vi her relevansen af feedbacken fra institutions- til valgkampen: Det er alt andet lige lettere at flytte vælgernes stemme væk fra en antipluralistisk kandidat, hvis vedkommende tidligere har medvirket til autokratisering.

Barlows (2026) artikel er mere entydigt fokuseret på eksterne faktorer, specifikt Ruslands invasion af Ukraine. Han viser på baggrund af data fra European Social Survey, at invasionen gennemsnitligt har påvirket støtten til demokrati negativt på tværs af 13 europæiske lande. Vælgerne har fået mindre tillid til vigtige institutioner i demokratiet som partier, parlament og retssystem, ligesom tilfredsheden med demokratiet er faldet. Til gengæld er det oplevede behov for en stærk leder hævet over loven blevet mindre, og vigtigheden af at bo i et demokrati frem for et autokrati vurderes omtrent på samme niveau som før invasionen. Mere specifikt har invasionen altså afstedkommet en tillids- og præstationskrise for demokratiet, men ikke et fald i den principielle opbakning til styreformen. Fundene indikerer, at selvom der eventuelt findes en *rally-around-the-flag*-effekt, giver den ikke et fripas til en diktator in spe. Barlows disaggregering af demokratistøtte tilfører dermed kærkomne nuancer til studierne

af støtte til udemokratisk adfærd. Derudover giver artiklen vigtige indsigter i effekten af eksterne trusler, som ikke nødvendigvis styrker ”stærke mænd”, men i stedet kan øge opbakningen til det liberale demokrati.

Barlow giver også flere interessante teoretiske bud på, hvorfor Ruslands invasion havde de nævnte effekter. De ekstreme trusler skaber utryghed, som får borgerne til at værdsætte institutionelle spilleregler højere, men samtidig kan svække deres tillid til, at de eksisterende institutioner faktisk kan opretholde disse regler. Begge dynamikker er velkendte i litteraturen, men sjældent kombineret eksplicit. Dermed åbner artiklen for vigtig videre forskning i, hvilke betingelser og typer af kriser der skubber befolkningen i den ene eller den anden retning i forhold til den generelle støtte til demokratiske normer og institutioner.

Fra institutionerne til borgerne og tilbage

Særligt fokuset på borgernes prædisponerede holdninger til autokratisk sindede kandidater og statens legitimitet under kriser rejser flere spørgsmål om, hvordan institutionelle dynamikker udfolder sig, når en demokratisk valgt regering forsøger sig med autokratiseringstiltag. Via en kritisk diskussion og syntetisering af eksisterende litteratur adresserer Andersen (2026) en af de centrale kontrolinstanser i sit bidrag om top-down politisering af embedsværket, hvor han diskuterer, hvorfor og med hvilke konsekvenser meritbaserede rekrutterings- og styringsnormer i nogle demokratier står svagere og dermed muliggør ansættelse af embedsværket efter politiske kriterier og politisk styring af det. Ved at dokumentere med illustrative case-eksempler, hvordan politisering i flere tilfælde har undermineret kontrolinstansernes uafhængighed, fx domstole og valgadministration, viser artiklen den glidende overgang fra liberal-demokratisk åbenhed, kontrol og konkurrence til institutionaliseret illiberalisme og i nogle tilfælde autokrati.

Overgangen fra borgernes tolerance over for overtrædelser af demokratiske principper til åbenlys politisering og misbrug af embedsværket understreger, at demokratiets skrøbelighed ikke kun er et spørgsmål om borgernes prioriteringer, men også om de formelle og uformelle institutionelle magtstrukturer. Andersen påpeger således, at visse lande vil være i større risiko for demokratisk tilbagegang ved valget af en autokratisk indstillet regering, fordi deres offentlige administration har tradition for top-down politisering. Men den teoretiske ramme, Andersen præsenterer, indikerer også andre mulige effekter af embedsværket på borgernes stillingtagen ved valg. Hvis embedsværket spiller en central rolle i at afbøde autokratiseringsforsøg, kan det bekræfte nogle vælgeres formodninger om ”den dybe stat” og øge deres støtte til populistiske kandidater.

Andre vælgere vil derimod se det som et bevis for, at det liberale demokrati faktisk fungerer, og derfor øge deres støtte til det. Dermed kan embedsværkets adfærd enten forstærke eller forsinke autokratiseringen i en ny valgkamp, som illustreret ved feedbackmekanismen i figur 1. Vi kan også forestille os, at embedsværkets inkompetence og medvirken til generel korruption og dårlig økonomistyring øger sandsynligheden for det første valg af en autokratisk indstillet regering via statslig illegitimitet, som fremhævet af Barlow.

Hvor Andersens artikel bidrager direkte til at integrere dele af de institutionelle kontrolinstanser, udvider Leipziger (2026) analysen af de dybereliggende sociostrukturelle faktorer og deres effekt i valgkampen og institutionskampen. Han undersøger spillet mellem etnisk diversitet og økonomisk ulighed som katalysatorer for demokratisk tilbagegang. Analysen bygger på en grundig literaturgennemgang, suppleret af komparative casestudier af Nepal og Bolivia. De viser, at vedvarende socioøkonomisk ulighed, der falder sammen med etnisk gruppetilhørsforhold, kan skabe grobund for polarisering, populisme og støtte til antipluralistiske kræfter. Dermed skabes enten grundlag for at konsolidere et illiberal status quo eller for en tilbagegang, der kan ende i et egentligt demokratisk sammenbrud baseret på mistillid mellem etniske grupper.

I lyset af vores stiliserede model er Leipzigers bidrag særligt interessant, fordi demokratisk tilbagegang i etnisk sammensatte lande ofte opstår ved, at kandidater til et valg vinder regeringsmagten på en kampagne, der forstærker eller skaber etniske konflikter. Herefter kan regeringen anvende institutionelle virkemidler til at angribe etniske modstandere. I disse tilfælde kan vi altså forvente, at demokratisk tilbagegang forfølges med et klart politisk mål, nemlig etnisk undertrykkelse eller ligefrem udrensning. Med andre ord ser vi her, hvordan bestemte valgkampsdynamikker fører til bestemte dynamikker under institutionskampen, der ikklæder den demokratiske tilbagegang særligt ekstreme gevandter.

Tilsammen understreger artiklerne behovet for at anskue demokratisk stabilitet som et fænomen, der både afspejler sociostrukturelle og eksterne baggrundsbetingelser samt strategiske kampe mellem partier og kandidater om vælgergunst på den ene side og institutionelle aktørers kamp om retten til at træffe autoritative politiske beslutninger på den anden. Ved at integrere borgerperspektivets mekanismer, institutionernes dynamikker og strukturernes kontekst kan vi blive klogere på årsagerne til demokratisk tilbagegang. Men ved at forankre sine analyser i sammenligninger af tilfælde af demokratisk tilbagegang med tilfælde af stabilitet, har dette temanummers artikler også leveret bud på, hvad der skal til for at stabilisere demokratier. På den måde giver temanummeret et bedre udgangspunkt for at mobilisere demokratisk ansvarlighed, som

kan være med til at fastholde eller styrke de liberal-demokratiske institutioners kvalitet.

Litteratur

- Aiyar, Yamini (2025). [Democracy in times of democratic erosion: The case of India](#). *IDS Bulletin* 56 (1).
- Andersen, David (2019). [Comparative democratization and democratic backsliding: The case for a historical-institutional approach](#). *Comparative Politics* 51 (4): 645-663.
- Andersen, David (2026). Politisering af embedsværket og demokratisk tilbagegang. *Politica* 58 (3): 133-161.
- Andersen, David, Carl Henrik Knutsen og Svend-Erik Skaaning (2025). [Dimensions of state capacity and modes of democratic breakdown](#). *Political Studies* online first.
- Barlow, Emil (2026). Eksterne truslers betydning for støtte til demokrati – et naturligt eksperiment. *Politica* 58 (3): 65-97
- Bartels, Larry M. (2023). *Democracy Erodes from the Top*. Princeton University Press.
- Bauer, Michael W. (2024). [Public administration under populist rule: Standing up against democratic backsliding](#). *International Journal of Public Administration* 47 (15): 1019-1031.
- Bauer, Michael W., B. Guy Peters, Jon Pierre, Kutsal Yesilkagit og Stefan Becker (red.) (2021). *Democratic Backsliding and Public Administration*. Cambridge University Press.
- Berezin, Mabel (2025). [The security imperative and right nationalist politics in contemporary Europe](#), pp. 257-275 i Valerie J. Bunce, Thomas B. Pepinsky, Rachel B. Riedl og Kenneth M. Roberts (red.), *Global Challenges to Democracy*. Cambridge University Press.
- Berman, Sheri (2021). [The causes of populism in the West](#). *Annual Review of Political Science* 24: 71-88.
- Bermeo, Nancy (2016). [On democratic backsliding](#). *Journal of Democracy* 27 (1): 5-19.
- Bernhard, Michael og Daniel O'Neill (2019). [Trump: Causes and consequences](#). *Perspectives on Politics* 17 (2): 317-324.
- Bernhard, Michael, Allen Hicken, Christopher Reenock og Staffan I. Lindberg (2020). [Parties, civil society, and the deterrence of democratic defection](#). *Studies in Comparative International Development* 55: 1-26.
- Boese, Vanessa A., Amanda B. Edgell, Sebastian Hellmeier, Seraphine F. Maerz og Staffan I. Lindberg (2021). [How democracies prevail: democratic resilience as a two-stage process](#). *Democratization* 28 (5): 885-907.
- Bunce, Valerie J., Thomas B. Pepinsky, Rachel B. Riedl og Kenneth M. Roberts (red.) (2025). *Global Challenges to Democracy*. Cambridge University Press.

- Chou, Mark (2017). [Have the black knights arisen? China's and Russia's support of autocratic regimes](#). *Democratization* 24 (1): 175-184.
- Cornell, Agnes, Jørgen Møller og Svend-Erik Skaaning (2021). *Democratic Stability in an Age of Crisis*. Oxford University Press.
- Druckman, James N. (2024). [How to study democratic backsliding](#). *Advances in Political Psychology* 45 (S1): 3-42.
- Esen, Berk og Sebnem Gumuscu (2021). [Why did Turkish democracy collapse? A political economy account of AKP's authoritarianism](#). *Party Politics* 27(6): 1075-1091.
- Foa, Roberto S. og Yascha Mounk (2016). The danger of deconsolidation: The democratic disconnect. *Journal of Democracy* 27 (3): 5-17.
- Frederiksen, Kristian V.S. (2024). [Do partisanship and policy agreement make citizens tolerate undemocratic behavior?](#) *Journal of Politics* 86 (2): 766-781.
- Frederiksen, Kristian V.S., Morgan Le Corre Juratic, Tim Lars Allinger og Daniel Bischof (2026). Udemokratisk adfærd fra den virkelige verden. *Politica* 58 (3): 41-64.
- Gamboa, Laura (2022). *Resisting Backsliding: Opposition Strategies Against the Erosion of Democracy*. Cambridge University Press.
- Gandhi, Jennifer (2019). [The institutional roots of democratic backsliding](#). *Journal of Politics* 81 (1): 11-16.
- Ginsburg, Tom og Aziz Huq (2016). [Democracy's near misses](#). *Journal of Democracy* 29 (4): 16-30.
- Graham, Matthew H. og Milan W. Svolik (2020). [Democracy in America? Partisanship, polarization, and the robustness of support for democracy in the United States](#). *American Political Science Review* 114 (2): 392-409.
- Grillo, Edoardo, Zhaotian Luo, Monika Nalepa og Carlo Prato (2024). [Theories of democratic backsliding](#). *Annual Review of Political Science* 27: 381-400.
- Guriev, Sergei og Daniel Treisman (2022). *Spin Dictators*. Princeton University Press.
- Haggard, Stephan og Robert Kaufman (2021). *Backsliding*. Cambridge University Press.
- Jang, Woojeong og Dain Yoo (2024). [Exporting autocrat's playbook? Diverging impacts of China and Russia on contemporary democratic backsliding](#). *Democratization* online first.
- Kingzette, Jon, James N. Druckman, Samara Klar, Yanna Krupnikov, Matthew Levendusky og John B. Ryan (2021). [How affective polarization undermines support for democratic norms](#). *Public Opinion Quarterly* 85 (2): 663-677.
- Kriesi, Hanspeter og Takis S. Pappas (2015). *European Populism in the Shadow of the Great Recession*. European University Institute.
- Krishnarajan, Suthan (2023). [Rationalizing democracy: The perceptual bias and \(un\) democratic behavior](#). *American Political Science Review* 117 (2): 474-496.

- Krishnarajan, Suthan (2026). Hvorfor stemmer vi på udemokratiske politikere? En ny litteratur i hastig udvikling. *Politica* 58 (3): 25-40.
- Leipziger, Lasse Egendal (2026). Diversitet, ulighed og demokratisk tilbagegang. *Politica* 58 (3): 98-132.
- Levitsky, Steven og Daniel Ziblatt (2018). *How Democracies Die*. Crown.
- McCoy, Jennifer og Murat Somer (2019). [Toward a theory of pernicious polarization and how it harms democracies: Comparative evidence and possible remedies](#). *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* 681 (1): 234-271.
- Mounk, Yascha (2019). *The People vs. Democracy*. Harvard University Press.
- Møller, Jørgen og Svend-Erik Skaaning (2024). *Democratization and Autocratization in Comparative Perspective*. Routledge.
- Nord, Marina, Fabio Angiolillo, Martin Lundstedt, Felix Wiebrecht og Staffan Lindberg (2025). [When autocratization is reversed: Episodes of U-turns since 1900](#). *Democratization* 32 (5): 1136-1159.
- Norris, Pippa og Ronald Inglehart (2017). *Cultural Backlash*. Cambridge University Press.
- O'Donnell, Guillermo og Philippe C. Schmitter (red.) (1986). *Transitions from Authoritarian Rule*. Johns Hopkins University Press.
- Rau, Eli G. og Susan Stokes (2025). [Income inequality and the erosion of democracy in the twenty-first century](#). *PNAS* 122 (1): 1-7.
- Riedl, Rachel B., Jennifer McCoy, Kenneth Roberts og Murat Somer (2024). [Pathways of democratic backsliding, resistance, and \(partial\) recoveries](#). *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 712 (1): 8-31.
- Samuels, David J. (2023). [The international context of democratic backsliding: Rethinking the role of third wave "prodemocracy" global actors](#). *Perspectives on Politics* 21 (3): 1001-1012.
- Schedler, Andreas (2024). Rethinking democratic subversion, pp. 19-36 i Aurel Croissant og Luca Tomini (red.), *Routledge Handbook of Autocratization*. Routledge.
- Sebők, Miklós og Jasper Simons (2022). [How Orbán won? Neoliberal disenchantment and the grand strategy of financial nationalism to reconstruct capitalism and regain autonomy](#). *Socio-Economic Review* 20(4): 1625-1651.
- Staton, Jeffrey K. (2022). *Can Courts be Bulwarks of Democracy?* Cambridge University Press.
- Svolik, Milan (2019). [Polarization versus democracy](#). *Journal of Democracy* 30 (3): 20-32.
- Vachudova, Milada A. (2021). [Populism, democracy, and party system change in Europe](#). *Annual Review of Political Science* 24: 471-498.
- Waldner, David og Ellen C. Lust (2018). [Unwelcome change: Coming to terms with democratic backsliding](#). *Annual Review of Political Science* 21: 93-113.

Weyland, Kurt (2024). *Democracy's Resilience to Populism's Threat*. Cambridge University Press.

Wunsch, Natasha og Philippe Blanchard (2023). *Patterns of democratic backsliding in third-wave democracies: a sequence analysis perspective*. *Democratization* 30 (2): 278-301.

Om forfatterne

David Andersen, lektor, Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet. Forsker i demokratisering, demokratisk tilbagegang, populisme, bureaukratisk kvalitet og statsdannelse. E-mail: dandersen@ps.au.dk

Svend-Erik Skaaning, professor, Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet. Forsker i definition, måling og forklaring af demokratisk udvikling og dets virkninger samt komparativ metodologi. E-mail: skaaning@ps.au.dk